

Berättelser från Utomskogen

Återblickar

Sixten Göransson

En Tidahomsgigg med körkarl och en passagerare i kakifärgad regnrock, sportmössa och glasögon kommer i sakta trav utgenom backarna. Nere vid affären eller kanske var det bageri där så fanns ett staket och innanför detta en sandhög, som troligen blivit kvar på tredje året efter det huset murades upp. I sandhögen sitter en liten parvel och leker. När giggen kommer rullande så att sanden yr kring hjulen tittar parveln upp och känner igen passageraren. Doktorn! Det är ju doktorn som han förknippar med en obehaglig upplevelse. Pojken reser fort och springer förtvivlat in till mamma där han tror sig i trygghet. Farbror doktorn skrattar när han ser den skrämslagne pojken. Tydligt mindes också han något av det passerade och förstod situationen. Och så var det hela bara en liten episod utan riktig början eller slut. Den lilla treåringens hjärna registrerade det hela som en kamerabild att tas fram när som helst under år och åter år framåt. Detta var den första riktigt exponerade minnes bilden. Året hette 1914 och vi bodde fortfarande kvar i "Stenhuset" som vi alltid kallade detta sista krampaktiga försök av en man, som kanske trodde sig kunna klara en svår situation genom rastlös och kanske planlös verksamhet. Min mor brukade senare förklara den där episoden med doktorn (han hette förresten Sjöström) så, att jag haft ett myggbett på vänstra benet året före, när jag alltså var mellan 2 och 3 år. Bettet inflammerades och jag blev häftigt sjuk varför doktorn måste tillkallas. Han hade då yttrat att det inte var blodförgiftning utan nästan värre. Något som han kallade "rosbildning" och att det skulle gå håll nere på foten, vilket det också gjorde. Själv har jag en mycket grumlig minnesbild av att jag satt på en stol och hade benet utsträckt på en annan stol och att en främmande person tittade på mej. Den bilden var tydligen klarare för treåringen i sandhögen.

Nästa minne är flyttningen. Den första flyttningen. Det blev flera senare. Egentligen blev det förspelet – lövtagningen till de fem getterna som min mor köpt av Bör-Johan vid StorNien som fastnade i minnet. Så här minns jag det. Troligen var det mina bröder som fick dra mej i en liten fyrhjulig trilla upp genom Bogårdsbackarna. Stället där vi skulle bo var ett hemman som nu var obebott. Rustses hette det efter en Rust som bott där. Ibland kallades det också Rorhemmanet. Nu ägdes det av familjen Schön som dragit iväg till Kyrkbyn. Min mor som ju var i mycket svår situation enär hon ju inte kunde få bo kvar i "Stenhuset" fick här en mycket billig hyra och såg gärna att det skulle bli på sidan om bebyggelsen nere i byn. Hon hade fått behålla eller lösa in en stickmaskin, som min far köpt åt henne en gång i tiden. Denna blev nu räddningsplankan för vår familj. Far hade ju när den ekonomiska ställningen blivit alltför svag, gjort en resa till Norge i hopp om att sälja ett patent på en höräfsa, men som utfallet blev dåligt så "köpte han en storväst" som det hette, eller med andra ord ett falskt prästbetyg och steg på en båt som gick till Amerika. Det blev konkursbegäran och min mor fick vara med om konkursen. Hon fick väl behålla en del möbler och lösöre och resten fick klaras medväxelborgen och avbetalningsformer. För att återgå till minnesbilden så var den första lövtakten ute vid en äng nere mot Snatens by. Där var gott om lövbuskar av alla slag och alla mina fem bröder jämte mor högg och kvistade, band ihop kärvar till torkning. Som jag var liten, så lekte jag obekymrad om det hårda livet. Jag minns att jag såg en död skalle av en orm, vilken låg vid och gapande på en stor flat sten. Den intresserade mej mycket och jag minns att en av mina bröder visade hur gifttänderna satt. Det var nog efter en större huggorm. I min fantasi blev en orm något väldigt farligt. Ett annat minne från lövtagningen har jag från en liten inäga i skogen som kallades Nybruket. Runt om växte mycket buskar och där var alla i farten med lövkampning som det hette förr i tiden. Jag fick sitta och leka i ett stenröse strax utanför gärdesgården. Där byggde jag av stenar, men någon av mina bröder skrämde mej med att det kunde finnas ormar, varför jag var lite räddhågad. Så kom den stora händelsen – solförmörkelsen – den dagen. Det var troligen ijuli 1914. Vid kanten på inägan just där vägen gick in från skogen låg en lada. Bredvid ladan hade min äldste bror Georg gjort upp eld och kokat kaffe, när det började skymma. Det blev en besynnerlig mörk olycksbådande skymning som tystade alla fågelkvitter. Ännu minns jag hur Georg sotade

glasbitar över elden och lät oss titta igenom dem. Till och med mössan han bar den dagen har fastnat i minnet. Den var en sportmössa av svart-vitt pepitamönstrat tyg i kilar med en knapp i mitten.

Den riktiga flyttningen har jag inte något riktigt minne av men den måste ha ägt rum strax därpå. Krigsutbrottet i aug. samma år har jag heller inget minne av. Detta berörde inte vår familj, som nu fått åtminstone en tillfällig fristad här i skogen. I samband med konkursen hade min mor en del besvär. Som det alltid är, så håller sig en del mindre nogräknade personer framme för att sko sig. Jag minns hur hon en morgon, då vi bodde i stenhuset, fick se en gubbe som kallades Pål-Olle, snickare och boende i Iste, komma snokande för få fatt på en dragkärra som han tillverkat åt min far. Han var i färd att vända hemåt med kärran då mor öppnade ett fönster och ropade att han skulle ställa den tillbaka. Han återropade att den var hans, men svarade att hon visste att han fått betalt för den. Den blev kvar. Nu var vi i alla fall boende i skogen och hade det ganska bra. Mor brukade säga när vi lade oss till ro om kvällarna- "tänk så lite vi har men så bra vi mår". Hon hade varit med om en vandring genom ungdomsåren, som gått från det lilla torpet i Nordsjö och ut till pigttjänst i "Spörs" i Östansjö och sedan Ol-Anders i Nordsjö och så till Jon- Anders i Mörtsjö hos min farmor och farfar. Det hade till synes varit en pinne högre på samhällsstegen och hon prisades nog lycklig som ungmor på en så bra bondgård. Skillnaden mellan bönder och torpare var nog ganska stor på den tiden. Ehuru den skillnaden inte var så stor på dessa trakter som annorstädes. Min morfar var skomakare, ett respektabelt yrke på den tiden. Hemmet var gott och en anda i läseri låg däröver. Morfar hade blivit "Waldenströmare" i ungdomen och var "försångare" på deras möten. Han hade lärpojkar- brukade mor berätta. Det var August Malmberg, Qvick-Per (Lindskog) Teodor Blixt m.fl. En god vän och läsarbroder Lars Bergsten från "snickars" brukade vara tillsammans med honom på verkstaden där han diktade och sjöng. Han reste till Amerika 1886.

Min mor brukade berätta om sina barnaår med antydning om både sorg och glädjeämnen. Hon hade två yngre bröder som dogo i difteri – Olof 4 år och Jonas 2 år med en veckas mellanrum i sept. 1884. Säkert var detta en sorglig händelse i familjen. Familjen fylldes emellertid snart ut av en ny Olof och Jan Erik och senare av Andreas. Hennes farmor – Kerstin Jonsdotter levde till 1894. Om henne brukade hon berätta något som kan ge en bild av henne, om än ofullständig. Det var en gumma med en god portion kurage och duktighet. Som fruntimmer på den tiden hade hon fått deltagi alla de tunga göromål som nu skulle anses opassande för dagens kvinnor. Som fäbod jänta hade hon mött björnen på gammelbo och skrämt honom på flykten. Hon kunde stänga hagar och kom bl.a. att lära Jon Ersson på Nygård den konsten, när han som ung pojke fick ta ansvaret för göromålen på sitt hemman. Han hade börjat stänga en hage, men behärskade inte konsten. Då gick Berqvist-Kerstin, som hon kallades, förbi och stannade. "De där blir inte riktigt Jonas" sade hon, och så stannade hon och lärde honom hur en riktig hage skulle stängas. Han talade på gamla dar med tacksamhet om detta. Som fädoktor var hon mycket anlitad. Hämtades natt som dag för att hjälpa kor med kalvningen. En gång opererade hon och sydde ihop krävan på en höna som fått någon glasbit i sig. Hönan blev bra. Detta var hos "Kaprash" i Nordsjö.

På min mormor var morfar mycket krävande och kritisk, varför mormor fick en hård tid de första åren av sitt äktenskap. Morfar var nog en godlynt och lugn natur. Av honom har jag själv bara ett svagt minne av att han låg i en säng och grät när han fick se min mor. År efter år hade han legat halvt förlamad och förstörd som följd av hjärnblödning. Han grät och klagade och ibland var han elak och luggade minlillamormor när hon skulle hjälpa och lyfta honom. Något som fick ske i över 7 år. Ja en dag kom morbror Janne med dödsbud fåordig som vanligt. Han var ju alltid så tankfull och verkade tafatt. Så var också den sorgliga bild av morfar den enda jag äger- för alltid kvar och påminnande om den bedrövelse en människa har att vänta sig innan hon går bort.

Uppe i "Rustses" gick åren fram under de villkor ett storkrig ute i Europa och följderna därav för Sveriges folk. Vi levde på min mors slit vid stickmaskinen. På vinterkvällarna till 10-tiden med hjälp av en fotogenlampa. Ibland var hennes ögon alldeles överansträngda av att stirra på de blänkande nålarna vid maskningarna. Dessutom led hon ofta av ryggbesvär på grund av den ensidiga dragningen av maskinen. Dåligt stickgarn av kristidskvalitet gjorde arbetet ofta dubbelt tungt. Någon brist på mat minns jag inte att vi led av. Kaffebröd blev det inte annat än till storhelgerna. De fem getterna försågo oss med mjölk och ost. Killingarna slaktade mor själv och på så sätt fick vi tillskott av kött. Det var nog inte värre för oss än för alla andra svenska familjer. Men så var också vår mor något av en hjältinna över sig. Hon hade en okuvlig vilja att klara sig fram med oss. Om det nu var den gångnagoda tiden, som gjorde att hon

inte ville klaga eller beklaga sig, vet jag inte, men jag tror att hon ville visa att det inte var samhällets sak att klara hennes problem. Detta är kanske därför som vi söner ha att tacka henne mest för. Något av detta grundtänkande har slagit rot hos oss. Dock hade hon nog svåra kriser då och då. Jag har ett minne av att hon låg och gråt om kvällarna. Troligen var det efter amerikabrevens ankomst. Osäkerheten om familjens framtidvis'avis' vår far, som kanske inte kunnat göra så stora framgångar där borta som han i sin överilning tänkt sig. Att återvända var han nog för stolt till. Trivseln ville inte nog heller inte infinna sig, vilket gjorde att han flyttade från plats till plats. Någon gång kom det en slant från USA. Jag minns särskilt en jul- troligen var det 1916- då det kom ett par hundra dollar. Det blev nog c:a 800kr. Då blev det kläder till oss alla pojkar, Georg var ner till Vallsta och kom hem till kvällen med paketen. Det var en verklig händelse. Min bror Erik var då hos farbror Erik i affären i Nordsjö och kom hem på söndagarna ibland. Han kom med den första julklapp jag minnes. Det var en häst med kärra som gick fram och back omväxlande. En sån där leksak brukar ju så småningom gå sönder och få motorkrängel vilket också nu blev fallet. Och så ville man ju se efter hur det såg ut inuti verket. Sen var det snart färdigt med det hela.

Vintern 1916 minnes jag som en snöig vinter. Höga snödrivor på vårvintern. Trasiga skor och blöta fötter. Erik kom hem och fick se min belägenhet och tyckte att så fick det inte vara utan för den långa vägen tillbaka till Nordsjö för att hämta ett par skor som han fick betala sedan. Välsignade broderskap! För bror Georg hade vi alltid en nästan till fruktan gränsande respekt. Han var alltid så allvarlig. Från sitt 13 år fick han ju i viss mån känna ansvaret för oss yngre bröder. Han fick aldrig tid att leka utan måste tidigt i väg ut på skogsarbete. Det började med skogsplantering och stämplingar i 15 års ålder. Jag minns hur han grät och tjurade när mor bestämt sagt ifrån att han inte fick fara i väg på timmerhuggning på egen hand vid den tiden. Men vintern 1915-16 bar det i väg till Hälsskogen där han låg i en koja tillsammans med Ek från Rengsjö (han bodde då i Växsjö) samt gubben Brändström och Lars från Änga. Som det kan tyckas: ett hårt liv för en 16-åring, men säkerligen fostrande. Det var en storhetstid för Utomskogen när Hälsskogen drevs av. Mängder av virke kördes ner på sjöarna och körare lågo från alla socknar inkvarterade i bygdens bonngårdar. På våarna låg hästdyngan som en tjock sträng efter bygatorna. Farbror Erik gjorde bra affärer under dessa år och min bror Erik, som börjat sin bana hos en handlare Berglund i Bogården redan som 13 åring men flyttade över till Nordsjö som läspoike. Han fick en bra utbildning under dessa år och bedrev självstudier hos Hermods, vilket var den enda möjliga vägen den tiden.

Jonas och Artur gingo nu i skolan. Jonas i Bogården och Artur i småskolan i Mörtsjö och så började Martin också i småskolan i Mörtsjö. Vi hade en del böcker och fram för allt andra delen av Folkskolans läsebok. I den boken brukade jag titta på bilderna men kunde tyvärr inte läsa texterna varför jag måste fråga mina bröder om allt. Jag brukade sitta bredvid Martin när han läste ABC-boken för att lära mej Bokstäverna. Och så hade jag en övnings text på symaskinen där det stod "SINGER" jämte luckorna till bakugnen där det stod Skoglund&Olsson, Lingbo. Och se, rätt som det var så var det hela ingen hemlighet för mej. Något minne av hur det gick till att lära sig konsten har jag inte. I fyra årsåldern kunde jag inte läsa, men i 5årsåldern kunde jag tydligen hjälpligt.

I grannskapet nere i sluttningen mot Snatsjön låg Ror-Britas gård. Det var så pass stort, så att man hade häst och några kor. Det var 4 kvinnor i gården, Brita och hennes gamla mor, syster Karin som var mentalsjuk och tidvis besvärlig, samt Britas dotter Stina som var sömmerska. Brita körde hästen och klarade jordbruket. Hon rökte på en krokpipa ibland. Dit till Rorgården fick jag följa mor emellanåt. Särskilt om hon måste fram på socknen i något ärende. Då fick jag stanna där och fördriva tiden med "läs mig" av "Brokiga Bladet", lördags bilagan till Aftonbladet. Det var högtidstunder för en liten pojke. Jag minns ännu en första-sides bild på President Theodor Roosevelt" Färg sidorna varslade om all den glans och fest som skulle möta en ute i den vida världen. Inte där uppe i skogen utan någonstans där det var annorlunda. Var gränsen mellan verkligheten och den sagovärlden gick, har jag lika lite nu som då reda på.

Vi levde ganska avskilda från omvärlden där uppe i skogen men livet gick med vinter, sommar, vår och höst. Det var ängsslätter för föda åt getterna och så lövtagningen förstås. I grannskapet bodde Per Engström som jag hade respekt för. Han hade bl.a en pojke-Jonas- som var i min ålder, men vi träffades sällan, varför mina bröder för det mesta utgjorde mitt sällskap. Min bror Jonas brukade, så fort han var ledig från skolan, fara till Växsjö i Bollnäs där jag hade min faster Anna. Under hösten 1917 var det dags att flytta på oss igen. Vår farbror Mårten kom och erbjöd mor att

flytta till dem i Bogården emedan det väntades tillökning i deras familj och hjälp att sköta ladugården behövdes. Mor skulle få ta sina getter med sig och det skulle ordnas med bostad i den gamla byggnaden. Själva flyttningen minns jag inte mycket av. Det kunde vara i september månad, eller möjligen oktober. Nere i backsluttningen mellan landsvägen och Dalån där gårdens trösklada låg rådde ett rörligt liv. Där var fullt av fruntimmer i huggkläen och karlar med trillor fulla av potatissäckar, kar och bunkar. Hästskjutsarna kommo och foro. Den centrala grejen i hela bilden var potatiskvarnen. Sedan lång tid, berättade mor, hade det funnits en dylik tingest på gården. Hon hade ju en gång varit husmor där omkring 15 år tidigare. Då hade förre ägaren Ol-Jonsson som var bror med min farfar, haft en kvarn där. Ol Jonsson var den äldsta av min fars släktingar, som jag har något minne av. Han var nog en goddagspilt, som inte lyckats så bra som bonde, varför han sålde gården till min far omkring 1902-1903.

Ja så var det potatismjöl och potatisgryn som var aktuella ting mitt i denna krigs tidens år. Gamle knekten Nord och Erik Arvlundstodo där i sina Vegamössor och en "kanskopa" i handen. Med jämna mellanrum tog dom skopan full med potatis kastade uppotatisen några gånger så att den "lättade" från skopan. Fanns det då någon sten bland den, så klingade det i skopan. Då var det att leta reda på den och kasta den åt sidan. Och så tömdes skopan i kvarntratten. I en låda bortunder sprutade "potatisrevet". Men ibland hände det att en sten smög sig med i skopan utan att den upptäcktes. Då hände katastrofen! Det rasslade fruktansvärt och gnistorna sprutade ur kvarnen. Om Arvlund kom ur gängorna och gjorde en grimasch under vegamössan. Alltihop stannades och kvarnhuven togs bort. Revhjulet fick frigöras från stålplåten som skulle huggas upp igen med en pryl. Allt det där väckte min beundran och respekt för detta teknikens underverk. Också var det alla kvinnfolken som sköljde potatisen i spånkorgar som sattes ned i rännan till vattenhjulet. Med en kvast till hjälp tvättades potatisarna i det genomströmmande vattnet. I karen rörde andra kvinnor den uppsilade vällingen för att sedan låta den sätta sig. Så fick ske en, två, tre gånger. Varje gång skalade man av det övre grå skiktet i bottensatsen. Det vitare undre skiktet torkades så småningom och kavlades till mjöl. En fas i självhushållets mångsidiga livsform. Den hösten blev trakten hemsökt av en difteriepedemi jämte scharlakansfeber. Barn sjuknade här och där. Någon dog och alla voro betryckta. Sjukstugan i Vallsta var fullbelagd. Min bror Jonas blev sjuk men jag minns inte om det var den eller den sjukdomen. Han skjutsades i alla fall till sjukstugan. Från faster och farbror i Växjö kom bud att om det passade, så kunde jag få komma till dem på en tid. Min mor tog mig med, och for dit på tåget från Vallsta. Detta var en upplevelse för mej som aldrig varit fram på socknen förut. Hos faster och farbror hade jag det bra och blev rätt hemmastadd med tiden. Jag blev där i 8 månader och under högsommaren året efter kom min mor och hämtade mej. Jag skulle då börja skolan på hösten, men som min mor tyckte att jag var ganska klen, så tänkte hon att jag skulle få stå över till nästa år. Men se, det gick inte alls utan hon fick bud att jag skulle infinna mej första skoldagen. Hon följde mej dit och då fick Kalla Eriksson lärarinnan höra att jag kunde läsa rent varför hon tog mej in i köket för provläsning. När jag läst ett stycke, så sade hon, att det gick då inte alls för sig att jag som läste så bra, skulle börja med de andra. Han kan inte sitta och bara höra på dom andra, sa hon. Och så bestämde hon att jag skulle börja när vårterminen kom.

Nu var det så, att ödet ville annorlunda. Spanska sjukan kom som ett efterspel till det avslutade stora kriget. Ett sista piskrapp åt människorna. När vårterminen skulle börja en bitande kall januari dag, så packade mor några smörgåsar med plättar emellan jämte en flaska mjölk i en gammal skolväska efter någon av mina bröder. Och så var det att följa de andra barnen från Bogården till den lilla småskolan. Skolan var stängd och kall. Palm-Anna som brukade städa, kom och berättade att tant Kalla, lärarinnan, drabbats av "spanskan" och skulle komma när hon blivit frisk. Någon vikarie fanns ej att få. Så gick det till fram i mars. I slutet av månaden förresten. Då hade fröken varit sjuk en andra gång också. Den här gången blev det allvar. Det var nog lite blandade känslor i min magra kropp då jag första gången satte mej i en skolbänk. Till på köpet fick jag uppleva skammen att sitta i samma bänk som en jänta. Det var Bybergs Brita som av någon anledning inte fått någon bankkamrat längst fram i salen. Nåja det gick bra och Brita störde inte utan var tvärtom en bussig kompis. Inga glåpord från de andra heller. Allt gick sin gilla gång. Läsning och huvudräkning var då rakt ingen konst. Men så kom något helt oväntat vi skulle skriva, och det skedde på den tiden på den linjerade sidan av griffeltavlan. Jag hade nog läst för flitigt och följaktligen inte tänkt så mycket på hur en bokstav formas. Det var mödosamt och minns att jag nästan fick gråten i halsen inför svårigheterna. Men så gick det bättre och bättre för varje bokstav jag lärde. Så gick dag efter dag med uppställning i avklädesrummet, klampande intåg i skolsalen, morgonpsalmen- ofta "Din klara sol går åter opp". Läsning, skrivning, raster med lekar. Vi var ungefär ett

dussin eller något mer kanske 15 st i klassen. Medelpunkten var i alla fall fröken Kalla Eriksson som jag kom på god fot med. Och så var hon ung och i mitt tycke väldigt vacker och snäll. Det blev vår och försommar och två veckor in i juni skulle vi ha vår avslutning. Det blev att blomstra med björkar, plocka av de blommor som fanns. Jag hade slarvat mej igenom det första skolåret. Sommaren följde nu med metfärder utefter Dalån, badning och absolut ingen tanke på skola. I Dalån höll man den sommaren på att förbättra den, ett par år tidigare anlagda kraftstationen nere vid Arvlunds. Damm byggdes om och fallet höjdes. En sugtub sattes in för att öka effekten. Det var en likströmsanläggning som på sitt sätt markerade elektricitetens segertåg i bygden. Nu kunde karbid och fotogen lyktor slängas undan för att på senare tider tas till heder. Men det är en annan historia. Man kunde nu t.o.m. tröska med elström, dvs om inte två-tre stycken gjorde det på sammagång för då räckte inte kilovatten till. Arvlund han som matade potatiskvarn var nu maskinist, och gick där och drog på och slog igen för att spara vatten över nätterna. Man körde visst på halvlyse efter en viss tid om kvällarna. En regulator hade blivit insatt för att den snälla generatören inte skulle skena. Arvlund kom och gick i sin vegamössa och glasögon. Ansvar var nog stort och tungt. Egentligen var dammbygget det mest intressanta för oss småpojkar. Där var rörelse och liv. Släggorna dunkade och det klang om stenborrharna. Den jättestore Lars Åkerström kunde med stenar. Han sköt så det dånade i lag med Löv-Johan och Olle Lindström. Den sist nämnde var liksom byggnadschef och ingenjör. Nedanför fallet hände det man ibland kunde få se någon gädda stå och lura på löjorna som gick i stim. Löv-Johan hjälpte mej att snara en sån där luring en gång.

Vi var nu inne i år 1919. Spanska sjukan hade nu gjort sitt värv. Johan Löv var änklings till följd av epidemien och Signe som var min skolkamrat var utan mor. Min mor som var kusin med hennes mor brukade ömma särskilt för henne och hennes syster Hilda som var äldre. Ute i Europa började man ordna efter kriget. Vi hade insamlingar för hjälp åt barnen i Österrike och Tyskland i skolorna. Åren fram genom blev det nya gränser och nya stater i Europa. Det fick vi oss noga inpräntat i folkskolan. Den förfärliga hungernöden i Samara i Sydryssland kom oss närmare in på livet genom en insamlingsaktion i skolans regi. Det var knappt med kontanter under denna tid, men jag tror att man engagerade sig minst lika mycket som nu för tiden.

Det var för att återgå till hösten 1919, dags att börja skolan igen. Nu kom en överraskning i och med att jag fick en ny "order". Det kom bud, att jag skulle gå till "storskolan" i Bogården! Mina reaktioner i samband med detta, kan jag inte minnas. Jag skulle inte få gå med mina gamla klasskamrater utan i stället få sällskap med de större och äldre. Läraren Brunsell hade en pojke som hette Hilding och med honom hade jag lekt som liten parvel. Denne skulle väl nu hjälpas fram fortast möjligt för att kunna fortsätta vidare i framtiden. Och så var det nog Brunsell's välvilliga inställning till vår familj som han nog tyckte synd om. Han hade ju haft både mor och far under deras sista skolår. En annan pojke som vi kallade "Bränn-Albert" gick liksom Hilding i Mörtsjö småskola. Han fick också flytta upp liksom jag. Om nu Brunsell gjorde detta med prosten Bäckströms goda minne för att liksom överskylla det hela, vet jag inte. För mej betydde det- som jag senare sett det- att jag fick en mycket bristfällig grund att stå på. Begåvningen fattades ej, men det var nog sämre beställt med förmågan att organisera det hela på allvar. Och så blev det när två hela hundår då jag slet för att kunna absorbera allt jag läste. När jag hade varannan dag ledig, så blev det mest att göra vad som föll sig roligast på den lediga dagen. Det var kanske en mätare på min psykiska svaghet och kanske tur också emedan jag såväl behövde vara utomhus för att stärka min rätt svaga kropp.

Strax efteråt sedan jag börjat detta skolår, så flyttade vi på nytt. Nu bar det av till Nordsjö, vilket nu betydde över 2km mer attgå varje skoldag. Min mor tröttnade på sin situation som hyresgäst hos släkten och så blev det tråkigheter, varför hon fick lov att hyra i "Kaprash" i Nordsjö. Det var Simeå Ångsåg som rådde om hemmanet och hyran skulle betalas genom dagsverken. Vi bodde där i mellan 5-6 år, och detta tyckte jag – och tycker detta ännu vara min lyckligaste och mest stimulerande barndomstid. Mycket av detta tack vare närheten av och umgänget med min faster Karin och kusinerna. Och så förstas mormor och kusinerna i "Berqvists". I Nordsjö låg allt mot solen. Sjön var lagom nära för bad och fiske. Skogen och backarna i byn voro bra lekplatser. Vid Bysjön fanns badplats vid Brunnsnäs nedanför "Ol-Anders" där vi badade dagarna i ända. Vi både dök och simmade som fiskar, tyckte vi åtminstone själva. Jag brukade stiga upp tidigt om mornarna, ta mitt metspö och göra en runda nere vid sjön. Eftersom jag visste att gubben "Ers-Olsen" i Ol-Anders inte tyckte om att vi tussade ner gräset efter sjökanten, så var jag mycket försiktig och hoppade gärna på stenar efter sjökanten. Lyckades man få en abborre var glädjen stor, men jag tror att själva förmånen att få njuta av dessa morgontimmar i ljuvlig sommartid ändå överglänste fiskefångsten.

Efter en sådan fångstfärd kunde jag sitta och bygga hus, städer och fästningar av den härliga blåleran som fanns vid stranden. Fantasier om sjöresor till främmande länder och hamnar. I det fallet tror jag mig mycket lik min bror Artur. Han var nu 15-16 år och tjänade dräng hos Ol-Anders där han nog fick arbeta hårt efter sin ålder. Han var en mycket känslig stolt ungdom som nog levde ett rikt fantasiliv. Hade stort behov av idoler och människor att beundra. Denna benägenhet jämte äventyrslystnad blev så småningom en bidragande orsak till hans förtidiga bortgång vid 31 års ålder. Kanske var han den av mina bröder med vilken jag känt den starkaste andliga gemenskapen.

Jag har inte klart för mej i vilken mån min mormor påverkade mig under dessa barndomsår. Jag var nästan varje dag i tillfälle att besöka henne helst som jag hade mina lekkamrater i kusinerna Erik och Per. Jämte kusin Bertil och min bror Martin bildade vi ett gäng som lekte indianer uppe i skogen ovanför byn. I backarna ovanför Kaprasch fans rester efter bebyggelse från äldre tid. Knektgårdar som brunnit ner eller rivits på grund av ålder och skröplighet. Det var alltid något enstaka äppelträd kvar. Äpplena voro endera beska och små eller större och saftiga men otroligt fräna i smaken och fingo i allmänhet vara i fred för oss. Namnen på gårdsresterna minns jag f.n knappast men jag tror att gamla Kapraschgården låg där samt att en gård hetat Hellbergs. På vintrarna åkte vi släde där i backarna. Skridskoåkning hade urgammal tradition i dessa bygder och man hörde ofta äldre tala om duktiga skridskoåkare i gången tid. De långa farbara sjöarna förkortade i hög grad restiden om man kunde åka skridskor. Och det kunde de allra flesta. Mormor var hågad för åkning när tillfälle gavs och hon följde oss på kvällarna när folk samlades på sjön och man brände säv och vass som samlats ihop i kasar. Det var ett verkligt folknöje att åka runt omkring i eldskenet för att sedan kunna flytta sig till en annan ända av sjöarna. Det var kanske ursprungligen fattig mans möjlighet att komma fort fram utan hästen vilket senare naturligtvis var mycket bekvämare. De flesta skridskorna voro gjorda av Lars Olsson i Bybergs. Men även en del av Börstris Mittjel i Dalsjö tillverkningen finnas kvar. Det påstås att den förre stalkonsten att smida och härda järnen av den förre. Det berättas att Lars Olsson försökt smida skena till skridskor men inte lyckats med hårdningen, då stålet som utgjorde skäret "slog sig och blev krokigt". Han gick då till Mickel uppe i Dalsjö och frågade gamlingen om han ville smida ett par "järn" åt honom. Jo det gick väl för sig och för att liksom underlätta det hela, så erbjöd L O sig att följa med till smedjan och dra pusten. Då fick han alltså tillfälle att se hur Mickel bar sig åt. Han lär ha smitt dem i krok och härdat dem till rak form. Detta var en historia liksom utanför. Utomskogarna åkte i alla fall skridskor på gamla sättet för nöje och förekommitända till slutet av 1920 talet. En beundrad åkare var Hindriks Olle som brukade vara ute på sjön och storligen imponerade på oss småpojkar med sin åkning på ytterskär. Den mannen skulle ytan tvivel ha blivit ett "ess" bland dagens hastighetsåkare om han hade fått tillgång till rationell träning. T.om hans gamle far Jon Andersson som var mellan 70 och 80 år brukade vara ute och åka ibland. Han brukade ha en liten stav med en järnspets på för att prova isen med. Ja detta var en liten historia om de gamla träskridskorna.

Jag hade kämpat genom klass 4 och 5 som det numera hette. Den press som jag känt de första två åren i folkskolan släppte och jag trivdes i skolarbetet. Det var nog omkring 1921-22 som den verkliga händelsen ägde rum. Mårten Luterslilla katekes hade i två år förgiftat mitt unga liv. Inte så mycket på grund av någon aversion mot religions undervisning som sådan, utan snarare mitt behov av en romantisk framställning. Brunsell knatade och skrämde oss med avkristning och hur illa det skulle gå för svenska folket. Men innerst inne var nog gubben ganska glad och belåten när vi började höstterminen och de nya böckerna i biblisk historia delades ut och befunnos vara rena läskigheten mot dom där gamla snus torra. Och så blev det en stunds bibelläsning på mornarna i stället för katekesen. Tack och lov! Någon avkristning var det inte mera tal om.

Den 15 juni 1923, då jag sedan några veckor varit fyllda 12 var dagen inne för slutexamen. Våra slöjdalster som för övrigt inte skämdes för sig, stodo uppställda i skolsalens nedre ända. Representer för skolstyrelsen jämte prostens och i huvudsak mödrar var närvarande. Det var nog en ganska enkel tillställning som avslutades med utdelandet av avgångsbetygen. Mitt betyg var ganska så bra om dock inte det allra högsta. Det vet jag föresten inte heller. De flesta av mina kamrater hade fått börja konfirmationsläsningen. Min ålder räckte emellertid inte för ett sådant allvarsprov. Bränn-Albert fick också "stå över" men förklarade framt att han inte alls tänkt gå i läsning när han inte fick vara med den här gången. Han hade nog stöd i hemmet, så han våga säga sin mening.

Nu var det oåterkalleligt slut på skolgången. Inte dugde man ännu att försörja sig själv. Jag kände mig på något sätt avsågad emedan jag hade en sådan lust att fortbilda mej. Det blev litet dagsverkande i bondgårdarna. Som vanligt användes barn till skördearbete, potatisupptagning ända till ett par veckor på höstarna, sedan man varit på upptagning av säd ett par veckor. Vi brukade betala hyran genom att såga veden åt familjerna Hallqvist som hade undantag av bolaget. En rejäl hög björk kördes fram på vintern, och så var det att börja fram i april. När skolan pågick då var det att ta eftermiddagarna i anspråk därför att då var både Martin, jag hemma samtidigt. Det var ett enformigt och tråkigt arbete för två små pojkar. Jag högg heller än sågade. Men så hade vi vår egen tid också. (Det hände nog att Georgröck in och gjorde färdigt åt oss) Något sådant skulle väl knappast gå för sig i våra dagar. Då skulle väl barnavårdsnämnden gripa in. Det var ändå en sorts fostran- åtminstone till lydnad och respekt för den fattiges skyldigheter.

Våren 1924 var det dags att gå och läsa som det hette på den tiden. Vi gick för en ny komminister som hette Ek. Han var ung, mörk och sträng med föga humor. Eftersom kommunikationsmöjligheterna voro annorlunda även för präster, så hölls konfirmationsläsningen på fd Templarlokalen och numera kapellet i Nordsjö. På grund av vissa omständigheter fingo ungdomar från Roren, Änga och Hänsätter gå tillsammans med oss. Detta var ju rätt ovanligt, men på så sätt blevo vi en stor skara.

Föregående vinter hade jag legat sjuk i scharlakansfeber med sex veckors vistelse på sjukstugan i Vallsta där jag hann läsa otroliga kvantiteter böcker, som det fanns riklig tillgång på. Fram på försommaren blev det konfirmation och nattvard i Arbrå kyrka. Detta var en till upplevelse för mej, som bara sett kyrkan utifrån. Jag hade en ny kostym som min mor vävt tyget till och låtit färga mörkblått. Greta i Arv sydde den. Skorna gjorde morbror Olle, och jag tyckte att jag var riktigt elegant i stassen. Sommaren 1924 var jag bjuden att komma till faster och farbror i Växsjö. Det blev kanske omkring 3 veckor och jag minns inte om jag gjorde någon nämnvärd nytta, men förmodligen blev det småsysslor. En resa med faster och farbror med häst till Bollnäs minns jag. Faster var till Brolin på kajen och handlade. Där fanns stall att ha hästen i. Och så var vi till Söderbergs på sockenstugan där farbror var släkt. Där bjöds på läskedrycker. Söderberg var lagerchef på bryggeriet. Det var en vänlig familj med bara flickor. Och så fick jag se Antalös-Olle som stod med en hop småpojkar omkring sig vid Missionskyrkan. Han hade en liten fiol som han gjort av en cigarrlåda. Jag glömmer inte den magra figuren som stod där och svajade onykter som han var. Ett original som gått in i Bollnäs historia och som slutade tragiskt i och med att han blev överkörd av ett växellok en gång när han fått något till bästa och var på väg hem åkande sparkstötting. Detta hände i början på 30-talet.

Min farbror Erik köpte i början av 20-talet en lastbil av märket Ford. Den lastade 1-2 ton och därmed inleddes bilismen i Utomskogen. Förut hade fororna till affärerna körts med häst. Min bror Erik som var biträde hos farbror körde med hästen Balder ett par gånger i veckan till Vallsta och hämtade på järnvägen allt möjligt till affärerna och till privata personer. Sommar tid måste hela ekipaget färjas över vid Backån där älven var smalast och lugnast. På vintern brukade en flottbro ligga utlagd där. Ibland hände det olyckor vid färjan om tex hästarna bråkade och var rädda. En häst dränkte sig när han hoppade av färjan. Ekor fanns alltid till hands om man ville ro och ingen färjkarl fanns tillgänglig. Nu finns ju en bro- tyvärr allt för smal-ovanför färjeläget. Den byggdes i början av 30- talet innan någon tänkte på bilismens utveckling under 50-60 talen. Vallsta var på den tiden en centralpunkt där Utomskogarna träffades och där de flesta ordnade sina affärer. Nu har Arbrå samhälle övertagit mycket av denna funktion. I denna bilismens första tid var allt annorlunda än nu för tiden. Vägarna smala och krokiga och det fordrades god portion skicklighet för att framför allt klara möte med hästskjutsarna. En mängd hästar var rädda för bilar och likaså var förhållandet med körkarlarna. Nervositeten inför de nya trafikmonstren spred sig ofta från karlen via tömmarna till hästen. Numera tittar en häst knappast åt en bil. Och dessutom är hästen snart en sevärdhet. Jag kan inte upphöra att förvånas över att denna människans arbetskamrat sedan århundraden tillbaka nu försvinner så tyst och utan synbar saknad från s.k. mänskliga sidan. Nog borde den ha ett Bättre äreminne än att springa in pengar på travbanorna. Men åkerlapparna som en gång odlats och brukats med dess hjälp står nu planterad med skog. En den mänskliga kulturens skamligaste reträtter och eftergifter för standard vansinnet.

Hösten 1924 var det dags att flytta igen. Bror Georg köpte nu "Ol-Görans" i Arv. Det var ett större torp som byggts av Olof Göransson, en snickare som var morbror till min farfar och var måg i Arv. Nu blev det litet att göra för Martin

och mej. Vi hade det året börjat en fortsättningsskolekurs under läraren Sved, som efterträdde Brunsell vid Bogårdens folkskola samma år som jag slutade. Det var en jordbruksarbetande kurs och den gav en del lärdommar som jag haft nöje av under senare år. För övrigt hade jag väl knappast tänkt mig att bli kvar i jordbruksarbete. Kanske var det min klena till tro till min framtid som grovarbetare enär min håg till skolarbete och läsning var mycket framträdande. Vi var dock fortfarande kvar i en tid då dylika tankar och strävanden bara stannade i varma önskningar. De ekonomiska verkligheterna bestämde ändå till sist. Min bror Georg som nu hade tagit ett stort ansvar för sin familj hade väl i viss mån sysselsättning åt oss. Vi grävde diken röjde bort buskar på skogskiftet osv. Ibland följde jag med Georg vid lastbilskörningar. Han hade övertagit lastbilen och började nu bedriva åkeri rörelse i blygsam skala. Efter julen 1925 var det mycket kallt och snö. Mina bröder Jonas och Martin drog iväg till Norra Flät på Alfta finnskog för att hugga timmer. Jonas hade slutat hos farbror i Växsjö och kommit hem. Martin och jag hade åkt skidor ner till Växsjö i januari och hälsat på. Då ville faster att jag skulle komma dit som lilldräng. I februari gav jag mej iväg. En morgon startade jag för att som det syntes för alltid lämna hembygden. Min mor hade haft bestyr med att skaffa skraddare åt en kostym som hon ville ge mej. Den var grårandig och hon hade själv vävt tyget, fått det berett vid Forsbro yllefabrik. "Per-Göran" ifrån Iste kom och hade "Erik-Pers Stina" med sig till hjälp. Så var då stunden inne. Mor hade inte tillgång på pengar men gav mej 2-3 kronor till tågbiljett Vallsta-Lottefors. Jag fick sällskap med Per i Arv och drängen Olle som körde kol till Vallsta. Det hade snöat på natten så det var tussigt att gå varför jag stod bakpå medarna och åkte bitvis. Det blev en stunds väntan medan dom fatade i stegarna vid Bogårdsbackarna. När det ljusnade var vi på väg neråt Änga. Och så var man snart på tåget. Jag hade varit på väntsalen i Vallsta och värmt upp mig först. Det kom en lång gubbe som snöt sig ljudligt och hämtade post vid luckan. Det var förre bankofullmäktige och riksdagsmannen Olof Jonsson i Hov. En verklig hövding i mitt tycke och jag var mycket imponerad.

Detta var mitt sista intryck då jag lämnade min hemsocken för alltid, som det tycktes mig då. Allting i världen utomkring verkade då stort och lockande. Men någon planering för framtiden hade jag inte tid med. Och så kom jag till Växsjö by i Bollnäs. Där hos faster och farbror kände jag mig som barn i huset. Min bror Artur var dräng där och vi delade framkammaren på övre våningen. Där fanns mycket böcker och jag läste och läste. Min bror köpte veckotidningar mest om boxning, som just då var hans intresse. Artur var en begåvad svärmisk natur och mycket ideell till sin läggning men stolt och finkänslig. Den allra bästa kamrat man kunde tänka sig. Han var i motsats till Jonas mycket generös och klart rättänkande. Var han någon gång hård så var det bara på ytan. Synd att han skulle gå bort så tidigt och inte få uppleva de möjligheterna som bjudits män av hans kvalitet i vår tid. Han var mycket läsbeğåvad och formbar för sanningar, höll stenhårt på kamratskap, vilket kostade honom uppoffringar av olika slag. Jag skulle vilja tro att han ärvt de bästa egenskaperna hos mina föräldrar. Det var alltid feststämning omkring honom.

Nu blev det till att arbeta med lite av varje. Ibland fick jag följa farbror och Artur till skogen på timmerhuggning. Det var inte lång väg till bruket från skogskiftet, bara ett par, tre kilometer eller kanske något mera att köra. Och så körde vi gödsel och pressade hö mm. Men så kom våren och Artur beslutade sig för att sluta. Han lockades av friheten att välja arbete, som naturligtvis i första hand bjöds i skogen. När vårbruket började 1926 var jag ensam dräng på gården. Det blev att börja köra fjäderharven och detta gick bra. Jag fyllde i de dagarna 15 år och kände mej mer och mer som en riktig arbetskarl. Farbror hade en del att lära mej och jag tyckte att det hela var skojigt. När slåttern började, så lejde han ett par karlar. Det blev mycket hö det året och bra bärgningsväder. Skörden på hösten minns jag inte så mycket av annat än att den skedde med den gamla skördeapparaten på slättermaskin och delvis med lejd självbindare. Ett litet rågstycke fick jag skära för hand, men den rågen var väldigt gles. När vintern började närma sig fick jag fara till skogen om mornarna och släpa ihop timmer. Det var Erik Westling som högg och han hjälpte mig med släpningen av det längsta timret. Det var mest fura som togs på minst 10 tum på brösthöjd. Det var kanske på grund av bristande kunskaper i tekniken och vek kroppsbyggnad som gjorde att jag fick ont i korsryggen, men det gick så småningom över fastän det kändes i flera månader. I dag skulle väl knappast någon 15 åring få fara till skogen på egen hand och arbeta så hårt. För mej var det nog ganska bra, för jag fick en tidig träning och har tack vare detta haft en ganska bra fysik. Det blev körning i fortsättningen den vintern. Ner till Lottefors var jag så där 2 och ibland 3 foror om dagen. Så gick 1927 då min bror Jonas kom tillbaka igen. Jag tror att jag trivdes bättre att vara ensam dräng än

att ha honom till arbetskamrat. Han var i ärlighetens namn inte samma natur som Artur, utan drog sig från plikterna om det inte passade honom. Han skulle ha frihet att göra som han ville. Jag fick sitta emellan ibland. Så blev han så småningom osams med farbror, vilket kanske inte var enbart hans fel. Farbror var astmasjuk och mycket livlig hetsig till naturen. Särskilt svår kunde han vara om han var påverkad av sprit. Detta var ofta fallet under den tid jag var ensam dräng där. Jag har ibland funderat, om det möjligen var därför att han visste att jag såg efter och skötte sysslorna utan att han behövde övervaka mej. Han var i alla fall mycket snäll mot mej, men kanske inte alltid mot faster. Egentligen var han en tjugsig person med livligt intellekt fastän kanske självtillräcklig och opåverkbar för andras ide'er. Hade varit i Amerika i tre år i början av nittio talet. Duktig hästkarl var han, helt enkelt en intressant människa och varmhjärtad sådan. Hans onödiga kommentarer i fyllan brydde jag mej kanske inte så mycket om ehuru de sårade mej ibland. Annars var han god och välvillig. Faster var alltför snäll. För hennes omtanke om mej fanns inga gränser. Hon representerade något av en släktkärlek som hör gamla till och som nu håller på att försvinna. Deras tragik var nog barnlösheten, faster hade sina egenheter. Jag tyckte att hon var lustig när hon kom i prattagen och särskilt när hon satt vid matbordet. Då hade hon gaffeln i handen pekande rätt upp. Den andra handen med matkniven i vinkade och gestikulerade hon med. Ibland var den nere vid tallriken och ibland var högt uppe vid och ovanför huvudet. Men jag vågade aldrig skratta åt henne. Jag var nog uppfostrad med stor respekt för äldre människor och vågade aldrig säga "Du" åt min mor. Detta märkte jag ofta i min samvaro med kusinerna på min mors sida, som ju alltid sade "Du farmor" åt min mormor. Något sådant skulle vi bröder aldrig kunnat tillåta oss. Ändå var min mor aldrig den som skulle fostrat någon särskild ärebetygelse från vår sida, utan det hela berodde nog på att vi kände oss skyldiga henne en särskild aktning för hennes sammanhållning av familjen i fars frånvaro. Liknande aktning hade jag för faster, som jag alltid tyckte vara min andra mor. Mot farbror var jag en aning oppositionell, mest kanske därför att jag ogillade hans i mitt tycke onödiga superi, vilket ändå ytterst berodde på hans besvärliga astma. Annars var han en öppen frisk natur. Trevlig när han var på gott humör och en bra berättare. Allt detta gjorde att jag har haft ett helt sympatiskt minnesintryck av honom. Politiskt var han konservativ bondeförbundare utan pardon. Kalla alla på vänsterkanten för "rögardister" och tycktes ha rätt att säga sin mening till vem som helst utan att behöva ta hänsyn till svaromål. Min håg för läsning odlade jag flitigt ehuru det mest blev läsning av allsköns romanlitteratur. Om kvällarna låg jag och läste så länge att farbror började att ömma för kilovatten. Faster brukade i vänlig omtanke säga "Kära gösse, läs inte så mycke så du förstör ögena" och tillade hon "då inte bra för huvu, heller". Men själva var både hon och farbror flitiga tidningsläsare, men se det var en annan sak med böcker! Vintern 1928-29 började jag tänka på att byta yrke. Detta kom sig nog av att jag kände en viss osäkerhet beträffande min framtid på gården. Farbror talade ibland om att sälja hemmanet, och så var det frågan om vad det skulle bli av mej sedan. Jag skickade efter en studiehandbok från ett korrespondensinstitut och var särskilt intresserad av teknik. Om kvällarna höll jag mig mestadels hemma och byggde elektriska apparater mm. Som jag var händig, så blev det en hel del, men det var väl huvudsaken att ha någon hobby. Min bror Artur hade gått ut som sjöman och jag började svärma för sjömanslivet. Jag körde lite timmer och massaved efter jul och kände mejanska trött på det hela. En vacker dag sade jag upp mej för avflyttning, vart visste jag inte. Det var ganska obetänksamt och dristigt. Min mor var ner och talade med mej men ville heller inte neka mej att komma hem. Hon skrev på ett papper med lov att ta hyra på sjön. Min bror Erik fick höra talas om det hela och kom en söndag för att hälsa på mej och sade då att han talat med föreståndare Bengtsson om mej och att denna sagt att det nog skulle bli en plats för en elev i affären där i Löten i Rengsjö och undrade om Erik hade någon yngre bror som var intresserad. Hur det var så åkte jag hit till Rengsjö för att skriva en ansökan och lämna den. Jag hade varit hit en gång när jag hade "slåttmåndag" året före och tyckte då att bygden var trevlig och naturskön. Men aldrig hade jag haft en tanke på att bli handelsbiträde. Min håg låg nog mest åt det bokliga hållet eller också åt ett tekniskt yrke. I Växsjö hade jag alla mina kamrater och där trivdes jag också relativt bra. Det var väl denna längtan efter något nytt att lära samt en del diverse grubblerier över min ställning vis a' vis faster och farbror som jag ansåg vara ohållbar i längden. Hade jag fått klara bevis för att jag ansågs som son i gården så hade jag nog stannat, men det var bara oklara antydningar om att den som ville stanna så skulle få övertagagården. Jag ville ha klart besked för att känna trygghet och inte behöva kasta bort tid utan resultat. Det är väl alltid ungdomens svaghet och kanske även styrka, just detta att kräva klara besked. Jag tänkte nog delvis på hur det skulle bli för dom på ålderns dagar, men tyckte samtidigt att det var deras skyldighet att vidtaga åtgärder, helst som jag försökt göra mitt allra bästa för att vara till belåtenhet. Hur det var, så fick jag en dag bud att jag skulle få

platsen i Rengsjö. Det var nu i mars 1929. Jag skulle först klyva veden färdig och detta skedde måndagen den 25 mars. Dagen efter packade jag ned mina saker i en kartong och steg på bussen till Bollnäs. Det var nog lite vemodigt att ta adjö av mina kära. Farbror sade något om att jag var välkommen tillbaka om jag skulle tröttna på det nya. Han ville nog att jag skulle få försöka i alla fall och sålunda ha en chans. När detta 40 år senare skrives ner ur minnet, så står det så klart för mej, att det hela styrts av ödet och tycktes vara bestämt att jag skulle tillbringa mina flesta år här på Löten (Lötboa).